

поведінка характеризується використанням фізичної сили, нанесенням побоїв іншої особи, а також відмовою від виконання необхідних завдань, змовами з метою завдання комусь шкоди та ін.

Висновки. Таким чином можна констатувати, що психологічний захист – це окрема стратегія поведінки особистості, що є водночас адаптаційним механізмом її психічної саморегуляції в конфліктній ситуації. Подальше поглиблене вивчення їх має велике значення для прогнозування психоемоційних розладів та стане **предметом наших наукових пошуків.**

Список використаної літератури.

1. Бандура, А., (1999), Подростковая агрессия/А.Бандура., Р.Уолтерс// Изучение влияния воспитания и семейных отношений, Москва, 205 с.
2. Бассин, Ф.В., (1989), О силе Я и психологической защите/Ф.В. Бассин // Вопросы психологии, №2, С. 118 – 125
4. Фрейд, А., (1993), Психология Я и защитные механизмы: Пер. с англ. /А.Фрейд, Педагогика, Москва, 144 с.

ПСИХОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ РЕФЛЕКСІЇ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

УДК 159.922

*Шевченко І. А.,
викладач кафедри екології,
природничих та математичних наук,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Наша сучасність відзначається високим ступенем мінливості культурних впливів, безперервною зміною вимог, пріоритетів, настанов, цінностей. Така ситуація зумовлює об'єктивну необхідність у здійсненні рефлексії, що покликана розкрити адаптивні, самоактуалізуючі можливості людини й ті особистісні якості, які визначають її самоцінність і мають бути збережені в процесах соціального вираження, захищені від нівелювання зовнішніми впливами, розкриті в продуктивному творенні. Важливу роль у процесі самопізнання та розумінні людьми один одного відіграє рефлексія.

Аналіз детальнішого визначення проблеми рефлексії показує, що зазначений феномен розглядається науковцями у багатьох аспектах: аналіз феноменів рефлексії в структурі спільної діяльності (В.А. Недоспасова, В.В. Рубцов); особистісний аспект, де знання рефлексії розглядається як результат осмислення своєї життєдіяльності (Ф.Е. Василюк, М.Р. Гінзбург, А.Ф. Лазурський); генетичний аспект (Ю.В. Громико, Ж. Піаже, В.І. Слободчиков); метакогнітивний аспект у дослідженні процесів рефлексії (М. Келлер, Дж. Флейвелл, М.А. Холодна).

Як бачимо, рефлексія – є тим важливим психічним явищем, механізмом свідомості, розвиток якого вкрай необхідний особистості для життя в сучасному мінливому світі.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні особливостей розвитку рефлексії у підлітковому віці.

В останні роки помітно посилилася тенденція вивчення рефлексії у дітей на різних вікових етапах онтогенезу. В роботах В.І. Слободчикова генезис рефлексії пов'язаний з раннім дитинством. На його думку, точка відмежування себе від свого самобуття, переживання неспівпадання суб'єктивності і суб'єктності є початком первинної форми рефлексії. У дошкільному віці виникає синтез власного «Я» з «моїм образом світу», що характеризує появу «порівняльної рефлексії». У молодшому шкільному віці починається процес уточнення межі самототожності. Це є результатом виникнення «визначальної рефлексії» (Слободчиков, В. И., 1987).

Сутність особистісної рефлексії підлітків розглядається як феномен як механізм самосвідомості, як особливий акт самодослідження, при якому індивід вивчає власний внутрішній світ і самого себе як дослідника. Проявом особистісної рефлексії в її дослідженні виступили рефлексивні очікування, а критерієм наявності - самоаналіз, який приводить до нових знань про себе. Підкреслюється, що підлітковий вік є сензитивним періодом у розвитку особистісної рефлексії (Прихожан, А.М., 2000).

Специфіка підліткового віку, описана В.І. Слободчиковим і Г.А. Цукерман з позицій інтегральної періодизації загального психічного розвитку, позначена формуванням нового типу пізнавальних інтересів, які приводять до виникнення внутрішньої рефлексії. Рефлексивність описується як деяка спрямованість на внутрішні підстави своїх дій і вчинків, що створює передумову для зміни відносин підлітка з навколишньою дійсністю (Слободчиков, В.И., 1987).

Концепція підліткового віку Д.І. Фельдштейна виділяє, що важливим механізмом самосвідомості виступає рефлексія, що представляє собою форму усвідомлення підлітком, як свого внутрішнього світу, так і розуміння внутрішнього світу інших людей. Вчений виявив динаміку розвитку рефлексії. У 10-11 років предметом рефлексивних очікувань підлітка виступають окремі вчинки. В 12-13 років головним стає аналіз рис власного характеру і особливостей взаємостосунків з людьми. В 14-15 років у структурі особистісної рефлексії істотно підвищується критичність підлітків щодо себе (Фельдштейн, Д.И., 1999).

Л.І. Божович вважає, що саме розвиток рефлексії в підлітковому віці призводить до становленню нового рівня самосвідомості. Можна сказати, що в підлітковому віці рефлексія розвивається особливо бурхливо, що дозволяє підлітку дослідити як свої психічні процеси (мислення, пам'ять, увагу і т.д.), так і свої особистісні особливості, які проявляються у спілкуванні і поведінці з людьми (Божович, Л.И., 1995).

У своїх працях С.Д. Максименко відзначав, що якісний аналіз розвитку рефлексії можна простежити на прикладі опису її вікових змін. В основу якого покладено утворення очікувань рефлексії: 1) аналіз рефлексії торкається окремих вчинків дитини (9-12 років), причому навіть у такій формі вона виявляється лише у незначній кількості дітей. 2) рефлексивний аналіз зачіпає характер дитини, починаючи з 12-13 років. Підліток прагне до аналізу рефлексії через дослідження власного характеру, помічає особливості своєї особистості. 3) аналіз рефлексії відбувається з самопристрастю. У підлітка виникає критичне ставлення до себе, внаслідок чого, ним виявляються власні негативні риси характеру, виникають афективні переживання з цього приводу (13-14 років). 4) аналіз рефлексії торкається особливостей спілкування (15-16 років). При цьому самокритичність відходить на другий план, ставлення до себе стає спокійним, доброзичливим. Різні складнощі у відносинах пояснюються нерозумінням оточуючих. Глибина та інтенсивність «юнацької» рефлексії залежать від багатьох соціальних індивідуально-типологічних та біографічних чинників, співвідношення яких ще недостатньо вивчено (Максименко, С.Д., Ільїна Т.Б., 1999).

Отже все, що підліток дізнається про себе в процесі спілкування і взаємодії з різними людьми, іноді в більшій мірі, а іноді мінімально опосередковується рефлексією, тобто внутрішнім діалогом, в якому він розглядає, оцінює, приймає або відкидає ті чи інші цінності, властиві різним групам, родині, суспільству однолітків, значущим особам.

Висновок. Можна сказати, що рефлексія відіграє значну роль у житті підлітка, допомагає школяреві зрозуміти себе, свій внутрішній стан, контролювати і регулювати свої дії, розвивати свій внутрішній світ, спілкування. А для того щоб сформувати комунікабельну, соціально активну особистість, розвиток рефлексії стає необхідною умовою. Бо тільки людина з розвиненою рефлексією в стані ставити перед собою суспільно значущі цілі і знаходити індивідуальні шляхи їх досягнення.

Саме тому предметом наших **подальших досліджень** буде експериментальне вивчення технологій формування у підлітків адекватної рефлексії.

Список використаної літератури.

1. Божович, Л.И., (1995), Проблемы формирования личности / Л. И. Божович, Педагогика, Москва, С. 213-227.
2. Максименко, С.Д., Ільїна, Т.Б., (1999), До проблеми розробки освітньо-кваліфікаційної характеристики сучасного психолога. / С.Д. Максименко, Т.Б. Ільїна // Практична психологія та соціальна робота, № 1, С. 2 –6.
3. Прихожан, А.М., (2000), Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика./ А. М. Прихожан — М.: Московский психолого-социальный институт;

Издательство НПО «МОДЭК», Воронеж, 304 с. (Серия «Библиотека педагога-практика»)

4. Слободчиков, В.И., (1987), Становление рефлексивного сознания в раннем онтогенезе / В. И. Слободчиков // Проблемы рефлексии, Восток, Новосибирск, 267 с.

5. Фельдштейн, Д.И., (1999), Психология взросления: структурно-содержательные характеристики процесса развития личности / Д. И. Фельдштейн // Избранные труды, МПСИ; Флинта, Москва, 672 с.

ОСОБЛИВОСТІ МИСЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ З РОЗУМОВОЮ ВІДСТАЛІСТЮ

УДК 159.922.762

*Шелестюк Н. Ю.,
студентка спеціальності 053 «Психологія»,
освітнього рівня «Магістр»,
КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»*

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні суттєво зріс інтерес до проблеми допомоги людям з психофізичними порушеннями. В умовах побудови інклюзивного середовища питання соціалізації людей з розумовою відсталістю виходять на передній план. Особливо гостро постає аспект пошуку нових ефективних форм і методів навчання і виховання таких дітей. Розробка теорії та практики навчання і виховання дітей з інтелектуальними порушеннями, в зв'язку з реалізацією особистісно-орієнтованого підходу викликає необхідність вивчення індивідуально-психологічних особливостей їх пізнавальної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема особливостей розвитку пізнавальних процесів розумово відсталих дітей вивчалася багатьма дослідниками у різних напрямках. Зокрема В. Василевська, Н. Стадненко досліджували особливості осмислення розумово відсталими учнями причинно-наслідкових зв'язків, а також предметних узагальнень у 1-4-х класах; Б. Брьозе, Л. Занков, В. Петрова, Н. Стадненко, Ж. Шиф вивчали особливості розумових операцій; А. Капустін – особливості розвитку понятійного мислення.

Окремі питання стосовно корекції вад розумового розвитку таких дітей висвітлено у працях В. Бондаря, Н. Кравець, М. Матвєєвої, С. Миронової, Г. Мерсіянової, В. Тарасун. О. Хохліною вивчено формування дій контролю, узагальненості, усвідомленості, самостійності у розумово відсталих учнів на основі опанування трудової діяльності; І. Єременком, Л. Занковим, Г. Мерсіяною, В. Синьовим доведено, що для розвитку можливостей мислення розумово відсталих дітей існують значні резерви (Стадненко, Н.М., 2002).